

winter 2005

BOMEN *nieuws*

Kwartaalblad van de Bomenstichting

Behoeftte aan een onafhankelijk oordeel?

Wij GEVEN EEN DESKUNDIGE
TWEEDE MENING

- Boombeleidsadvies
- Boom effectanalyse bij bouw en aanleg
- Beheer- en onderhoudsadvies
- Belangenafweging bij kapaanvraag
- Visuele boomcontrole monumentale bomen

T: 030-2303510/F.: 030-2310331
info@bomenstichting.nl
www.bomenstichting.nl

**Mr B.M. Visser
& Partners**

Juridische Raadgevers
Natuur, Bos en Landschap

Ravenhorsterweg 61, 7103 AR Winterswijk
telefoon: 0543 - 51 85 17 / fax: 53 46 93
e-mail: bmvisser@freeler.nl

Vakcursussen Bomen

Cursuslokatie: Arnhem

Vakcursussen:

- **Boomtaxatie: theorie en praktijk**
- nieuwe taxatiemethode richtlijnen NVTB 2005
- **VTA-1: visuele boomcontrole en registratie**
- boomveiligheidsinspectie in het kader van zorgplichten
- **Boombeleid: raamwerk**
- opzet en toetsing boombeleid
- **Ondergrondse groeiplaats bij bomen**
- groeiplaatsstoringen en verbetering
- **VTA-2: VTA-methodiek en stabiliteitsonderzoek**
- vervolgcursus VTA-1
- **Boombeheer A tot Z (van Aanplant tot Zorgplicht)**
- niveau Tree worker / Tree technician
- **Examentrainingsdag: boomveiligheidscontroleur**
- voorbereiding op examen Europees certificaat

Datum:

17 + 18 jan. 2006
19 januari 2006
24 + 25 jan. 2006
7 + 8 feb. 2006
9 februari 2006
feb. + maart 2006
16 maart 2006

Informatie en inschrijving:

*Alle cursussen vanaf 4 deelnemers
ook "aan huis"!*

N.O.C.B.
Boomtechnisch Adviesbureau
register-taxateur van bomen

Postbus 168, 6930 AD Westervoort
Tel. 026 - 31 17 550 - Fax 026 - 31 20 538
Zie ook onze cursusagenda: www.nocb.nl

Geen houden aan

Vanaf de tijd dat de zeilvaart en de handel over de wereldzeeën van de grond kwam, hebben we niet nagelaten ook planten en dieren uit verre oorden naar onze contreien te vervoeren.

Nu het klimaat verandert en de gemiddelde temperatuur toeneemt lijken steeds meer soorten, die expres of per ongeluk in de vrije natuur terecht zijn gekomen zich staande te houden en soms tot een plaag uit te groeien. Sloten groeien dicht met Amerikaanse waternavel en dito waterpest, in de relatief warme steden is het gekrijs van de Afrikaanse halsbandparkiet niet van de lucht en wie kijkt er nog van op wanneer een roodwangschildpad z'n kop boven water steekt in de vijver in het plantsoen?

Op bomegebied is het niet anders. Ongeveer vanaf het moment dat Columbus van het Amerikaanse continent terugkeerde zijn er houtige gewassen naar Europa gehaald. Ook uit klimaatzones in Azië die met die van ons vergelijkbaar zijn, is van alles meegenomen. Het bleek tot onze vreugde dat er ook nog veel spul goed gedijde. Een aantal soorten zoals Amerikaanse eik en vogelkers doen het té goed, verdringen de inheemse soorten en worden daarom bestreden. De Douglas levert goed hout op en mag blijven, maar of het een aanwinst is voor onze bossen? Met de Robinia pseudoacacia, ofwel de valse acacia, door de Fransman Robin eeuwen geleden ontdekt in Noord-Amerika, gaan we om alsof hij hier thuishoort en we bestempelen hem tot Europees hardhout. In de steden zie je zaailingen van de plataan tussen de stoeptegels staan, met vijgen is het niet anders.

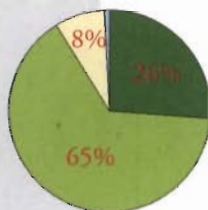
In feite is er geen houden meer aan. We moeten maar accepteren dat alles overal wil groeien en leven, mits de omstandigheden het toelaten. We doen zelf hard ons best met de klimaatopwarming om aan de gunstige voorwaarden tegemoet te komen. Bovendien vind ik dat in onze multiculturele samenleving ook wel een multicultureel boomsortiment past. Het lijkt mij wel prettig als je iets van je 'roots' hier aantreft.

Dick van Hoey Smith heeft zich zijn leven lang beijverd om het boomsortiment in ons land te vergroten; of te verrijken, zoals u wilt. Zijn werk in de internationale scheepvaart stelde hem in de gelegenheid van overal op de wereld plantmateriaal hierheen te halen en daarmee te experimenteren in zijn achtertuin: het Arboretum Trompenburg in Rotterdam. Gaandeweg heeft hij als autodidact dendroloog in binnen- en buitenland naam en faam opgebouwd. Florentine van Eeghen ging bij Van Hoey Smith op bezoek en sprak met hem.

We besteden in het middenkatern, heel toepasselijk in deze tijd, aandacht aan de min of meer inheemse kerstboom, de spar, en zijn zusjes en broertjes. U zult het ons niet kwalijk nemen dat we de plastic varianten gemakshalve maar buiten beschouwing hebben gelaten.

Frank Moens

4 Kwaliteit bomenbeleid gemeenten zorgelijk

We onderzochten het bomenbeleid van gemeenten en vergeleken dat met de resultaten van ons soortgelijke onderzoek van ruim vier jaar geleden. De conclusie is dat er op een aantal punten wel wat verbeterd is, maar het totale beleid laat bij de meeste gemeenten nog te wensen over.

10 Iep verdient blijvende aandacht

Iepen en de heersende iepziekte lijken in de schaduw te staan van de problemen rond de paardenkastanje. Niets in minder waar. Er is de afgelopen jaren veel winst geboekt in het kweken van hoogresistente iepensoorten. Amsterdam spant zich uitermate in om de stad iepenrijk te houden en werd uitgeroepen tot Europese Iepenhoofdstad.

20 Nieuws over de kastanjeziekte

Een jaar geleden werd aan de alarmbel getrokken toen massaal de dodelijke bloedingsziekte in de paardenkastanje werd geconstateerd. Onderzoek startte en er lijkt een veroorzaker gevonden. Van een juichstemming is echter nog geen sprake.

en verder in dit nummer:

- Zonder Van Hoey Smith geen Trompenburg 6
- Aantal contactpersonen groeit gestaag 8
- Column: Zorgen 9
- De spar 12
- Reacties 19
- De stelling 19
- Kort 20
- Boeken 22
- Aart de Veer benoemd tot ere-adviseur 22
- Dank aan Leo Goudzwaard 22
- Recht op groen 23
- Colofon 23
- Boom-sudoku 23
- Rijp & Groen 24

Op de omslag: kegels van de Kaukasische spar, *Picea orientalis* (foto: archief Bomenstichting)

EEN BOOM is buitengewoon

Kwaliteit bomenbeleid gemeenten zorgelijk

Edwin Koot

Al jaren vangt de Bomenstichting verontrustende signalen op met betrekking tot de verminderde kwaliteit van het gemeentelijk bomenbeleid. Uitspraken als: bezuinigingen eisen nu eenmaal hun tol, het vakmanschap is onvoldoende aanwezig, het belang van het groen wordt niet onderkend binnen de eigen gelederen, er is geen lijn te ontdekken in het beleid, komen allemaal regelmatig voor.

De afgelopen vier jaar hebben wij ons daarom ingezet om in het kader van het project 'Zorg en Respect', de kwaliteit van het beleid rond bomen te verbeteren. Er zijn beleidsalternatieven ontwikkeld, naast het voortdurend geven van voorlichting en het verzorgen van workshops.

Om na te gaan of we geslaagd zijn in onze missie, hebben we een enquête onder gemeenten uitgevoerd en deze vergeleken met een soortgelijk onderzoek uit 1999. De resultaten zijn mager.

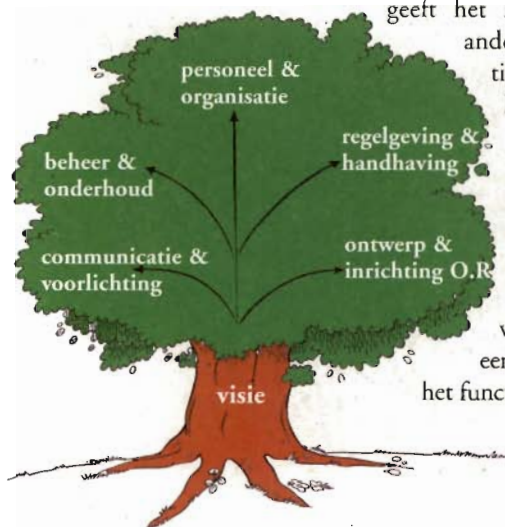
De Bomenstichting heeft gelijktijdig met het onderzoek van 1999 een model ontwikkeld voor een zorgvuldig bomenbeleid. Dit model bestaat uit meerdere onderdelen en de sleutel tot het succes is de samenhang tussen deze onderdelen. Het model bestaat uit zes onderdelen. Ze zijn weergegeven in figuur 1:

- visie
- ontwerp en inrichting openbare ruimte
- beheer en onderhoud
- regelgeving en handhaving
- personeel en organisatie
- communicatie en voorlichting.

De basis van het gemeentelijk bomenbeleid is de visie: de stamvoet. In de visie staan de beleidsuitgangspunten. Welke rol spelen groen en bomen in de gemeente en in het gehele (ruimtelijke) beleid van de gemeente? Het geeft het kader weer waarbinnen de andere onderdelen moeten functioneren.

De andere vijf onderdelen vormen de hoofdtrakken van de kroon. Iedere tak moet goed ontwikkeld zijn. Blijft er een achter in groei of wordt deze drastisch gesnoeid, dan kan dit grote gevolgen hebben voor de gehele boom. Ofwel: een zwak onderdeel beïnvloedt het functioneren van het gehele beleid.

Figuur 1: samenhang in bomenbeleid.

Bomenstichting-norm is maatstaf

Om te kunnen beoordelen of een gemeente een zorgvuldig bomenbeleid voert, is de Bomenstichting-norm geïntroduceerd. Aan elk onderdeel wordt een waarde toegekend van 'goed' tot 'slecht' (zie figuur 2). Het bomenbeleid voldoet aan de norm wanneer alle onderdelen minimaal 'redelijk' scoren.

Het bomenbeleid van de gemeente uit figuur 2 is dus onder de maat, omdat drie van de zes onderdelen, en met name 'ontwerp en inrichting', tekort schieten.

	visie	ontwerp & inrichting	beheer & onderhoud	regelgeving & handhaving	personeel & organisatie	communicatie & voorlichting
Goed						
Ruim voldoende						
Redelijk						
Onvoldoende						
Slecht						

Figuur 2: Bomenstichting-norm (rode lijn) alle beleidsonderdelen moeten 'redelijk' scoren

Enquête levert hoge respons

Alle gemeenten hebben in de eerste helft van 2005 een uitgebreide vragenlijst over het bomenbeleid ontvangen. Ongeveer de helft heeft gereageerd. Met deze hoge respons zijn wij tevreden, maar daarbij is ook een kanttekening te plaatsen: Want hoe staat het ervoor bij gemeenten die niet gereageerd hebben?

Waar we zeker niet over juichen is dat uit de resultaten blijkt dat slechts 14% van de gemeenten voldoet aan de Bomenstichting-norm. In feite is het een zeer teleurstellend resultaat. De grootste struikelblokken blijken de onderdelen 'ontwerp en inrichting' en 'regelgeving en handhaving' te zijn.

Wanneer we het onderdeel 'ontwerp en inrichting' weglaten uit de beoordeling van de norm voldoet maar liefst 26% van de gemeenten aan de Bomenstichting-norm. Voor dit onderdeel zijn drie criteria essentieel om het predikaat 'redelijk' te krijgen, te weten:

- het al dan niet hebben van een bomen- / groenstructuurplan

- het overleg tussen ontwerpers en beheerders over sortimentkeuze en groeivoorwaarden

- het sparen van waardevolle bomen bij bouw- en aanleg

De meeste gemeenten voldoen slechts aan twee van de drie. Zo heeft bijvoorbeeld veertig procent van de gemeenten geen bomen- of groenstructuurplan.

Er zijn echter ook enkele positieve ontwikkelingen te melden over dit onderdeel:

- Er is steeds beter overleg tussen de ontwerpers van de openbare ruimte en de boombeheerders.

- Bij bouwplannen wordt vaker gekeken of waardevolle bomen kunnen worden ingepast.

- Ruim een kwart van de gemeenten maakt wel eens gebruik van een Bomen Effect Analyse (BEA).

De BEA is een instrument dat door de Bomenstichting is ontwikkeld om de effecten van een voorgenomen bouwplan voor de boom vooraf in beeld te brengen. Daardoor is het mogelijk dat de resultaten van het effectenonderzoek leiden tot aanpassingen van het bouwplan of het treffen van boombeschermende maatregelen. Dat betekent dat er meer waardevolle bomen duurzaam behouden blijven.

Wat we bij het onderdeel 'regelgeving en handhaving' zien is te vergelijken met het verhaal bij 'ontwerp en inrichting'. De meeste gemeenten hebben een aantal zaken heel goed geregeld, maar laten het dan weer afweten op een ander punt. Ze hebben bijvoorbeeld een mooie bomenverordening, maar treden niet op tegen illegale kap. Het mag duidelijk zijn dat je daar als gemeente niet mee scoort.

Groeiend boombesef

Een positief punt is dat het besef groeit dat bomen belangrijk zijn. Men realiseert zich steeds beter dat bomen een essentieel onderdeel zijn van onze directe leefomgeving. Met groen en bomen om ons heen voelen wij ons prettiger en dat is goed voor ons welzijn en onze gezondheid.

De groeiende bewustwording is terug te zien in het aantal groene beleidsplannen. Ongeveer zestig procent van de gemeenten heeft haar visie op het groen inmiddels in één of ander plan vastgelegd. Dat is bijna twee keer zo veel als 6 jaar geleden.

In 61% van de gemeenten is er bestuurlijk draagvlak voor bomenbeleid (figuur 3). Ook zijn de burgers geïnteresseerd in het gemeentelijk beleid ten aanzien van bomen (figuur 4). Dit zijn plezierige constateringen, die hoop geven voor de toekomst.

Opmerkelijke resultaten

Op het gebied van 'beheer en onderhoud' werkt inmiddels 70% van de gemeenten met een geautomatiseerd overzicht van het eigen bomenbestand. Een kwart van de gemeenten zegt echter niet aan de zorgplicht van haar eigen bomen te voldoen. Dat is met recht zorgwekkend. Je mag van een gemeente toch verwachten dat wij veilig onder de straatbomen kunnen doorlopen.

Wat bij regelgeving en handhaving opvalt is dat bijna

iedere gemeente wel een kap- of bomenverordening heeft, maar dat er nauwelijks vastgesteld beleid is wanneer wel en wanneer geen kapvergunning wordt verleend. Leuk die regels, maar het is wel belangrijk dat de gemeente dit goed kan motiveren op basis van gemeentelijk beleid.

In veel gemeenten gaan stemmen op om de kapregels te versoepelen of zijn deze reeds aangepast. Tegenwoordig hoeft niet voor iedere boom meer een kapvergunning te worden aangevraagd. Op zich is dat prima. Alleen is het wel van belang dat deze deregulering niet ten koste gaat van de kwaliteit van de bescherming van waardevolle bomen. En dat is helaas niet in iedere gemeente het geval. Wat betreft communicatie en voorlichting zijn gelukkig ook wat lichtpuntjes te melden. Een derde van de gemeenten legt bijvoorbeeld bomenbeleidsvraagstukken voor aan burgers en belangengroepen. Dat komt het draagvlak van het gemeentelijk beleid natuurlijk ten goede. Daar draagt de informatie, die steeds meer en beter beschikbaar komt via de gemeentelijke webpagina's ook aan bij.

Bomenbeleid in beeld

Het recente onderzoek van de Bomenstichting roont aan dat het bomenbeleid inmiddels op de kaart staat. Het belang wordt onderkend, maar daarmee ben je er als gemeente natuurlijk nog niet.

Iedereen zegt de groene kwaliteit van de openbare ruimte belangrijk te vinden. Toch legt het groen het vaak af tegen woningbouw, infrastructuur en economische ontwikkeling. Vaak is een bepaald beleidsonderdeel goed geregeld, maar wordt het effect ervan tenietgedaan door veronachtzaming van een ander. Het gebrek aan samenhang binnen het bomenbeleid is de grote bottleneck.

Als conclusie van het onderzoek kunnen we stellen dat de resultaten niet tot tevredenheid stemmen, al zijn er gelukkig wel positieve aanknopingspunten te melden. Een belangrijke kans ligt in het verbeteren van de afstemming tussen bomen en het ontwerp van de openbare ruimte. Voor de Bomenstichting geldt dat er nog een lange weg te gaan is. Wij blijven ons inzetten voor een goed gemeentelijk bomenbeleid en daarmee voor een prettigere leefomgeving.

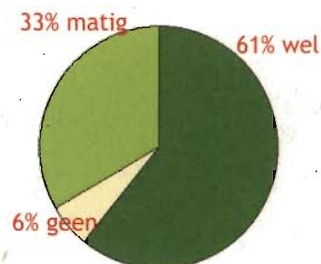

fig.3 - Bestuurlijk draagvlak voor bomenbeleid.

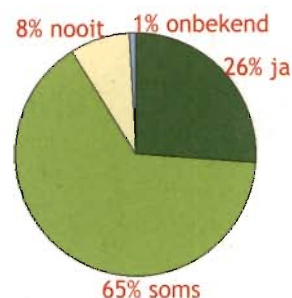

fig.4 - Bewoners geïnteresseerd in bomenbeleid.

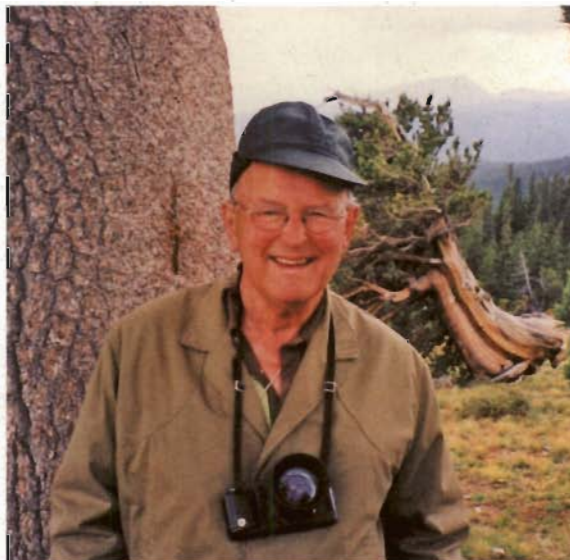
Rapport opvragen

Dit artikel laat een aantal opmerkelijke resultaten van ons onderzoek zien. Er zijn echter meer opvallende zaken geconstateerd. Wilt u meer weten, dan kunt u het rapport 'Kwaliteit gemeentelijk bomenbeleid 2005' bij ons opvragen (€ 10 + € 3,20 verzendkosten), of downloaden van www.bomenstichting.nl. Beheerderabonnees en gemeenten die hebben meegewerkt aan de enquête krijgen het rapport automatisch toegezonden.

Zonder van Hoey Smith

Deze bomenkenner en markante figuur in de bomenwereld werd geboren en getogen in het Arboretum Trompenburg te Rotterdam. Zijn passie voor bomen ontstond al vroeg en heeft hem nooit verlaten: zijn leven lang heeft hij met liefde en toewijding aan de fantastische collectie bomen van het arboretum gewerkt. Een aantal jaren geleden verscheen zijn boek met het hele verhaal van het ontstaan van het arboretum en de bijzonderheden rond de bomen. Dit alles ook nog eens toegelicht met prachtige foto's uit zijn duizenden bomendia's tellende 'diatheek'. Het boek ligt op de eetkamertafel en is het uitgangspunt voor het gesprek, dat plaats vindt tegen de achtergrond van zijn geliefde arboretum en de succulententuin om het terras. Florentine van Eeghen in gesprek met Dick van Hoey Smith.

Het is nu alweer tien jaar geleden dat Dick (J.R.P.) van Hoey Smith (84) het arboretum heeft weggeschonken. De huidige eigenaar, de Stichting tot Bevordering van Volkskracht, zorgt sindsdien voor het bestuur en het beheer. Dick nam de beslissing met pijn in het hart, maar de rationele overweging 'te voorkomen dat zijn levenswerk uit elkaar zou vallen' gaf de doorslag. Zijn interesse, kennis en betrokkenheid is er in die tien jaar niet minder om geworden. Met scherpe blik blijft hij het wel en wee volgen van bomen, in het arboretum evenzeer als

Ik had vroeger wel naar Wageningen gewild, maar achteraf heb ik die theoretische kennis nooit gemist.

in de wereld daarbuiten. Ook de donateurs van de Bomenstichting krijgen af en toe zijn ingezonden brieven voor ogen waarin hij zijn eigen standpunt duidelijk naar voren brengt. Naar eigen zeggen is hij altijd een fan geweest, maar dan een die de bescherming van bomen kritisch gadeslaat.

Dit is nu al de derde keer dat de telefoon gaat voor een afspraak om ergens te adviseren. Men weet u nog te vinden.

Ja, ik werd en word nog steeds vaak geraadpleegd, in heel Nederland en ook hier in Rotterdam. Ik ga straks adviseren in het Pinetum Dennenhorst in Lunteren. Dat is een interessant arboretum, in de jaren dertig aangelegd en zodanig beplant dat iedere boom zich als solitair kon ontwikkelen. Het zijn meest exoten, maar helaas is Nederland nog altijd wars van exoten. Terwijl al die bomen waar ze zo tegen zijn vóór de ijstijd ook hier voorkwamen. Sequoia, Taxodium en Liquidambar worden allemaal aangetroffen in de bruinkool. De moderne eco-

logen meten met twee maten, want de vliegdennen van de Hoge Veluwe zijn hier pas door de Romeinen gebracht.

U toonde mij net uw boek 'Arboretum Trompenburg' en ook het jubileumboek dat u samenstelde voor de International Dendrological Society.

De reizen die ik met de internationale dendrologen maakte waren enkele van de highlights van mijn leven. Dit was een befaamd gezelschap van boomkenners. Ik heb er ongelooflijk veel van geleerd, en dat was voor mij heel belangrijk omdat ik autodidact ben. Ik heb niet gestudeerd omdat ik in de voetsporen van mijn vader in de scheepvaart werkzaam ben geweest. Vroeger was dat nog zo: je deed wat je werd gezegd. Maar ik spiegel mij aan de grote dendrologen: Doorenbos, Krüssmann en Hillier die ook nooit hebben gestudeerd, dat zijn pure praktijkmensen. Ik had vroeger wel naar Wageningen gewild, maar achteraf heb ik die theoretische kennis nooit gemist. Ik heb mij nooit gespecialiseerd en daardoor kon ik het overzicht houden. De managers van tegenwoordig hoeven geen kennis meer te hebben, zij laten het werk aan de specialisten over. Maar als je Trompenburg moet managen, móét je all-round zijn. Je bent met vier tuinlui, met twee op kantoor en een portie vrijwilligers, dat is alles.

Arboretum Trompenburg is uw levenswerk. Had u een bepaald systeem dat u volgde bij de aanleg en het beheer?

Mijn systeem was het hebben van geen systeem. Wel heb ik vier richtlijnen die ik volgde bij de aanleg en het beheer. Allereerst plant ik bladverliezend en groenblijvend door

geen Trompenburg

elkaar zodat het 's winters ook mooi is. Ik zorg er goed voor dat de zichlijnen openblijven en let erg op kleuren. Ik plant bijvoorbeeld geen rododendrons met verschillende roze tinten bij elkaar. Het moet niet te bont worden. En misschien nog wel het meest belangrijk: ik volg de beroemde uitspraak 'de bijl is mijn penseel'. Als twee bomen elkaar raken, heb je in tien jaar tijd twee halve bomen. Vroeger ging er bij mij vanaf het besluit één van de twee om te hakken, altijd twee jaar overheen. Nu, na al die jaren, zie ik direct welke het moet zijn. Trompenburg is niet meer van mij en alles is tegenwoordig anders. Maar ik zie met lede ogen hoe een *Sequoia sempervirens*, een zeldzame winterharde soort, wordt gehinderd door een moerascypres. De laatste moet gaan en dat heb ik al vele malen gevraagd.

Wat zijn uw favoriete bomen?

Ze noemen mij in Duitsland 'quercofiel'. Ik ben gek op eiken, ook op beuken. Ook hulst heb ik veel verzameld en rododendrons. Verder zit ik erg in de succulentenhoek. Ik houd van groen en bij succulenten is het de vormenrijkdom die mij aantrekt.

Kijk, als ik een wetenschapper was geweest, had ik alle eiken willen hebben. Maar alle cultivars van *Quercus robur* tellen al tweehonderd stuks, en de som van alle eiken samen loopt in de duizenden. Hier in Trompenburg heb ik tweehonderdvijftig verschillende soorten die ik zelf zorgvuldig heb uitgezocht: voornamelijk op het feit dat ze interessant zijn en ook duidelijk verschillen van het bestaande sortiment. Maar mijn favoriete bomen zijn de bomen die om mijn huis staan: drie opgaande beuken *Fagus sylvatica* 'Dawyck', door mijn vader geplant in 1930. Deze boom met zijn smalle, opgaande vorm is een natuurlijke afwijking die door de natuur is afgestraft door hem steriel te maken. In 1968 kwam de grote verrassing: mijn vrouw zag vruchten aan de boom! Later konden we - met de kinderen die voor ieder beukenootje een paar centen kregen - precies honderd beukenootjes verzamelen. Daar kwamen zestig gewone beuken uit en veertig rechtop groeiende. Van de laatste bleek een tiental bestoven door een bruine beuk en een tiental door een gouden beuk. Dat was iets totaal nieuws. De kweekrechten van 'Dawyck Purple' zijn aan Hillier verkocht, de gouden vorm ging naar Esveld in Boskoop. Het is interessant dat Hillier na tien jaar vijftig stuks te koop aanbood terwijl Esveld er na twee jaar al honderden had. Dat is het verschil in kweekkunst. Wij Nederlanders kunnen alles kweken, daar staan wij wereldwijd om bekend.

Heeft u nog adviezen of wensen voor de Bomenstichting?

Ik heb altijd heel sympathiek tegenover de Bomenstichting gestaan en het doel volkomen onderschreven. Wat een ongelooflijk goede beslissing is geweest is de inventarisatie van goede oude bomen in Nederland

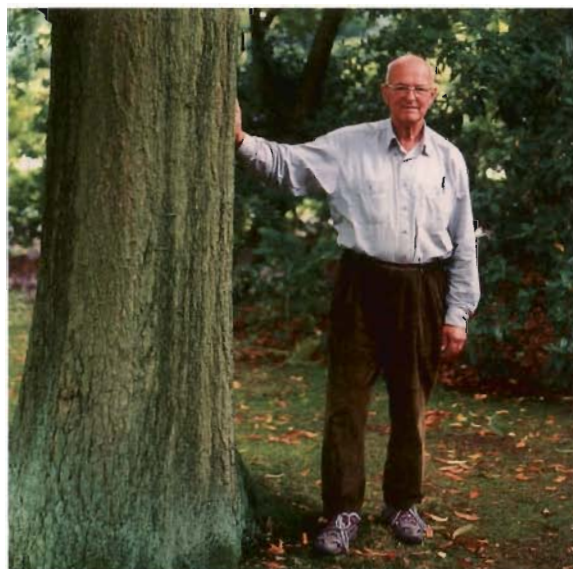
en het adviseren met het belang van de boom als prioriteit. De landelijke lijst van historische en monumentale bomen is echt een lofwaardig initiatief van de Bomenstichting. Ik vind wel dat de Bomenstichting zou moeten streven naar monumentale bomen met een officiële monumentenstatus. In Oostenrijk draagt iedere boom die tot monument is verklaard een label die bescherming geeft. Daar is ook een stichting die deze bomen onder haar hoede heeft.

Een hobby van mijn vrouw en mij is een boekje zoals dat in Zuid-Afrika bestaat: The National List of Trees. Dat is een klein boekje dat je zó in je vestzak steekt met alle inheemse bomen er in; het eerste deel staat op nummer, het tweede deel op alfabet. Iedere boomsoort in Nederland zou dan een eigen nummer krijgen. Je hebt dus nooit meer naambordjes nodig: bordjes met nummers stelen de mensen niet!

Ik heb nog wel een opmerking over de landelijke lijst van monumentale bomen. De inventarisatie daarvoor moet wel serieus gebeuren. In Oostvoorne werd laatst een kastanje met een rotte stam zonder bezichtiging tot monu-

... als ik een wetenschapper was geweest, had ik alle eiken willen hebben.

ment verklaard. Zelfs toen deskundigen hem nog maar twintig jaar te leven gaven, wat voor een kastanje die twee- tot driehonderd jaar oud kan worden betekent dat hij op sterven na dood is. In plaats van een stervensproces gade te slaan, zou ik liever twintig jaar lang zien hoe zich een mooie, goed groeiende jonge boom ontwikkelt! Fouten worden vaak en overal gemaakt en dienen tot bezinning en leerstof. Ik ben nu 84 jaar, maak nog bijna dagelijks fouten en leer daarvan. Ik wens onze Bomenstichting hetzelfde toe.

Van Hoey Smith naast de wilgbladige eik *Quercus imbricaria* die hij in 1939 kocht van de honderd gulden, die hij kreeg van zijn vader voor het behalen van het eindexamen HBS. "Boompje groot, plantertje nog niet dood!"

Aantal contactpersonen groeit gestaag

Susan Boonman

Een bomenrij dreigt gekapt te worden voor de bouw van een appartementencomplex. Een wijziging van het bestemmingsplan brengt de bomen in mijn straat in gevaar. De kapverordening wordt mogelijk afgeschaft in mijn gemeente. Wat kan ik doen? Dit is slechts een greep uit het soort vragen dat bij de Bomenstichting binnen komt.

De Bomenstichting spant zich in voor het instandhouden van een groene leefomgeving en probeert daarom verontruste burgers zoveel mogelijk met raad en daad terzijde te staan. Maar soms is er meer nodig om een bijzondere boom te behouden en is het wenselijk goed ingevoerd te zijn in de lokale omstandigheden. Daarvoor is ondersteuning nodig van iemand die de situatie ter plaatse kent. De Bomenstichting is actief bezig met het werven van nieuwe lokale en regionale vertegenwoordigers, ook wel contactpersonen genoemd.

Contactpersonen tijdens de rondwandeling op 1 oktober: v.l.n.r. Frank van den Brink, Joop Stuber, Paul Busschers, Wim Leeuwestein, Ru en Catrien Bossong

In het zomernummer van Bomennieuws hebben we een oproep geplaatst voor contactpersonen van de Bomenstichting. Inmiddels hebben we er dertig enthousiaste mensen bij gekregen en er is nog een aantal, dat overweegt om contactpersoon te worden. Dat is al een mooi resultaat, maar nog niet voldoende. Wij streven ernaar om in 2007 in tenminste 50% van de gemeenten actieve contactpersonen te hebben. Dat houdt in dat er nog zeker honderd nieuwe contactpersonen bij moeten komen. Dit lijkt erg

Altijd al ...

- ... je in willen zetten voor bomen in jouw buurt?
- ... een bomenwandeling willen verzorgen?
- ... een actieve invulling aan je donateurschap willen geven?
- ... willen overleggen met de bomenman of bomenvrouw van de gemeente?
- ... willen bomen over bomen met je wethouder?
- ... mensen willen voorlichten over bomen?
- ... bewoners willen ondersteunen in hun streven bomen te behouden?
- ... willen strijden voor betere bescherming van al die waardevolle bomen in jouw gemeente?

Herken jij je in één (of meer) van deze punten? Misschien wil je dan contactpersoon van de Bomenstichting worden. Vraag naar de mogelijkheden bij Susan Boonman of Edwin Koot.
E-mail: info@bomenstichting.nl
telefoon: 030-2303 510 (9.00 - 13.00 uur).

veel, maar wanneer iedereen zijn of haar steentje bijdraagt, mogelijk via het eigen netwerk, gaan we dit streven zeker realiseren. Zo kunnen we er gezamenlijk voor zorgen dat onze (stads)bomen beter beschermd worden.

Wat mag je van contactpersonen verwachten?

Wat houdt het contactpersoonschap nu in? Het contactpersoonschap van de Bomenstichting is een vrijwilligersfunctie met een grote mate van zelfstandigheid. In het kader bij dit artikel staan enkele mogelijkheden beschreven wat een contactpersoon zou kunnen doen. Daarbij mag deze ook ondersteuning

foto: Bob de Smij

verwachten vanuit de Bomenstichting. Een collega-contactpersoon heeft bijvoorbeeld al jarenlang ervaring met het schrijven van bezwaarschriften. Hij of zij kan een andere contactpersoon op weg helpen in deze materie. Uiteraard houdt het secretariaat in Utrecht iedereen op de hoogte van de laatste nieuwtjes in bomenland middels nieuwsbrieven, maar ook via onze webpagina. Tweemaal per jaar organiseren we voor de contactpersonen van de Bomenstichting een cursusdag. Een startende contactpersoon ontvangt bovendien een pakket met een handleiding voor het eerste begin. Speciaal voor contactpersonen wordt een eigen internetforum ontwikkeld dat rond de jaarwisseling operationeel zal zijn. Daar kan men onderling van gedachten wisselen, inspiratie opdoen en elkaar op de hoogte houden, met name als een bepaalde werkwijze tot succes heeft geleid.

Contactpersonen dag

Op zaterdag 1 oktober kwamen de eerste nieuwe contactpersonen naar het kantoor van de Bomenstichting. Na een korte rondleiding voegde deze groep zich bij de overige contactpersonen die zich even verderop aan de Oudegracht verzameld hadden. In totaal waren bijna veertig contactpersonen aanwezig. Ongeveer de helft hiervan was nieuw. In de middag sloren een aantal vertegenwoordigers van lokale organisaties zich daar nog bij aan. De ochtend stond in het teken van ervaringen uitwisselen en het nader kennismaken met elkaar. Er werd gesproken over problemen die men tegenkwam in zijn of haar gemeente, maar ook successen werden gemeld. Daarnaast werden ideeën uitgewisseld over de invulling van het contactpersoonschap. Deze nadere kennismaking heeft her en der al geleid tot het leggen van contacten voor een regionale samenwerking. Dit is iets dat de Bomenstichting nadrukkelijk stimuleert.

In de middag ging projectleider Edwin Koot in een lezing nader in op de beoordeling van een kapaanvraag. Hoe gaat dat in zijn werk? Wat zijn punten waar je als contactpersoon op kunt letten bij je gemeente en waar je actie op kunt ondernemen?

De dag werd met een rondwandeling onder leiding van contactpersoon Frank van den Brink afgesloten. Diverse plekken in een stad werden bekeken waar zich problemen voordoen met bomen. Zoals een enorme iep die te dicht tegen een gebouw staat. Of was het gebouw te dicht tegen de boom geplaatst? Kortom, deze rondleiding leverde veel boeiende discussies op.

Enkele reacties van de contactpersonen na afloop waren: "Informatieve bijeenkomst", "Ik miste vertegenwoordigers van Zeeland, Limburg en Groningen", "Ik ben blij dat er zoveel nieuwe mensen op de bijeenkomst waren". Goede reacties als deze moedigen ons aan ons in te spannen om het netwerk verder uit te breiden.

Zorgen

De bomenmens heeft vaak zorgen. Als de dagen kort en de bomen kaal zijn, komen vragen: "die bedreigingen, kastanjebloeding, iepziekte, platanenschimmel, motten, kevers, wethouders, houden we nog bomen over?".

En dan, na enkele warme dagen, is het feest, groen in vele kleurshakeringen. Voor niks zorgen gemaakt. Lijkt het.

Iets later komen wat problemen, ruiplatanen, ingespinselde meidoorns en diverse sappiggroenvreters. Maar het vele groen, het feest van het voorjaar wint het ruimschoots van de zorgen van de bomenpiekeraar.

Rond de langste dag doen veel bomen nog snel een groeispruit, ze maken sint-janslot. Andere komen nu pas echt goed in blad. Verschimmelde platanen of iepen die bar veel dubbeltjes deden neerdwarrelen, hebben deze herstart echt nodig om dit jaar nog groen te worden.

Eind juli is het voor sommige bomen al herfst. Bomen op slechte groeiplaatsen of waar water nodig of teveel was, houden er al weer mee op.

Gelukkig hebben veel bomen hier niet mee te maken en wachten netjes tot het najaar om ons weer te verrassen met herfstkleuren en vruchten en daarna met een schitterend silhouet tegen Hollandse luchten.

Gelukkig zijn er nog veel bomen, zoveel, dat velen ze niet eens zien en zich, gelukkig als ze zijn, geen bomenzorgen maken.

Zij die ze wel zien, zien zoveel bomen, dat velen zich geen zorgen kunnen maken over de zorgen die heel wat bomenmensen zich wel maken.

Prima, want met genieten van de natuur zorg je beter voor jezelf dan wanneer je er zorgen over hebt. En je in je eentje zorgen maken zonder dat je er iets tegen kan doen is ongezond en helpt geen boom.

Kijken, je verwonderen, verbazen, je soms ergeren en je bomenvreugde en -verdriet delen met anderen, dat is goed voor de bomen en voor jezelf. Met de Bomenstichting als partner maken we ons sterk en kunnen we wat met onze bomenzorgen.

Enkele groenbeheerders zijn te ver heen, hebben hulp nodig, maar niet die van de Bomenstichting, deskundigheid kent grenzen.

Eindhoven vervangt maaigras door onderhoudsvriendelijk kunstgras. Altijd groen, geen grastroep en de geschoolde tuinman van vroeger kan vast ook wel stofzuigen.

In Apeldoorn is een eikenlaan waar een gestorven eik is vervangen door een kunstboom, compleet met takken en straatverlichting. Een dure inboetmethode, zonder blad- of eikeltroep en voordelig in onderhoud. De eikels!

En als het dan toch moet, zie ik liever, zoals ergens langs de A2, een echte levende groene den als GSM-mast ingericht.

De vroegere groene vaklieden zijn al multifunctioneel en interdisciplinair inzet- en aanspreekbaar, nu de bomen nog. Het begin is er.

Bomen, geniet ervan, zolang het kan!

Douwe van der Heij

Iep verdient blijvende aandacht

foto's op deze twee blz.: Hans Kaljee

In Amsterdamse wijken uit de jaren '20 en '30 vinden we nog de kerstboomachtige groei van de *Ulmus minor* 'Sarniensis'; de Monumentaal-iep (foto boven). In verschillende straten wordt deze iepziektegevoelige soort vanwege de karakteristieke vorm zonder problemen herplant. In de Rijnstraat (foto hiernaast) worden de bomen bij een aantasting van iepziekte vervangen door de eveneens smalopgaande groeivorm *Ulmus 'Collumella'*.

Frank Moens

Met dank aan Hans Kaljee, hoofdstedelijk Bomenconsulent

De aandacht voor de iep en de iepziekte lijkt overschaduwd te worden door de problemen waarmee de paardenkastanje te kampen heeft. Niets is minder waar. Er gebeurt veel in de strijd om het behoud van deze boomsoort die zo belangrijk is voor onze kustregio's. Deze zomer werd Amsterdam uitgeroepen tot Europese Iepenhoofdstad en her en der sloegen iepenbeheerders de handen ineen om de nog steeds voortwoekerende ziekte de baas te blijven.

Naast alle inspanningen om de verspreiding van de iepziekte tegen te gaan zijn onderzoekers en kwekers al vele jaren bezig hoogresistente variëteiten te ontwikkelen onder de verzamelnaam Resista-iepen. Daarin is enorme progressie geboekt.

Om aandacht te vragen voor de iep als ideale stadsboom werden verschillende Europese iepenkwekers door hun Duitse collega Eisele aangespoord om een stad in hun regio te vinden die het aandurfde om een groot aantal iepen te planten. Amsterdam deed met deze 'wedstrijd' mee, samen met onder andere steden als Hamburg, Göteborg, Belfast, Londen en Parijs.

Amsterdam, Europese Iepenhoofdstad

Onze hoofdstad ging met de eer strijken: de gezamenlijke boomkwekers riepen Amsterdam uit tot 'Europese Iepenhoofdstad'. In twee jaar tijd werden meer dan vijf-

honderd iepen geplant, waaronder de variëteit 'New Horizon'. Deze zomer kreeg dit initiatief een feestelijke afronding met het planten van een flink uit de kluiten gewassen boom. Hester Maij, wethouder milieu, openbare ruimte en groen, onthulde deze zogenaamde Toekomstboom letterlijk door hem uit te pakken.

Amsterdam is van oudsher een iepenstad. Verschillende epidemieën van de iepziekte eisten hun tol, maar men liet het hoofd niet hangen. Amsterdam voert al vanaf de jaren zestig een actief opsporings-, sanerings- en aanplantbeleid. Met de komst van de laatste ziektegolf, die ons land al vanaf de tachtiger jaren van de vorige eeuw teistert, werden drastischere maatregelen getroffen. Alle binnentuinen, die niet zichtbaar zijn vanaf de openbare weg worden sindsdien twee maal in het seizoen gecontroleerd op iepziekte. Een cordon van vallen voor de ziekteoverbrenger, de iepenspintkever, omringt de stad. Hierdoor kunnen besmettingshaarden, zoals opgeslagen openhaardhout en stervende bomen, doeltreffender worden opgespoord en direct vernietigd. Binnen twee dagen wordt een aangetaste boom verwijderd, waardoor wordt voorkomen dat er een hoge uitval plaatsvindt. Per jaar vallen ongeveer 500 bomen ten prooi aan de ziekte. Dat is minder dan 1% van het totale bomenbestand en wordt beschouwd als een 'normaal' uitvalpercentage. Door dit stringente controlesysteem hoeven de iepen niet te worden ingeënt.

Amsterdam is ook volop iepen blijven aanplanten en is niet massaal overgegaan op de plataan, zoals elders veel is gebeurd. De stad telt momenteel meer dan 50.000 iepen in dertig verschillende soorten. Het is de grootste concentratie van deze boomsoort in de stedelijke omgeving in Europa.

Iepenbeheerders slaan handen ineen

Niet toezien hoe een ander het probleem aanpakt, maar de handen ineen slaan en gezamenlijk proberen de jaarlijkse uitval van iepen zoveel mogelijk te beperken. Her en der werd dit voorheen op kleine schaal uitgevoerd. Dit heeft er in ieder geval toe geleid dat de uitvalpercentages gedaald zijn.

Sanitaire maatregelen zoals we die bij grootschalige dierziekten in ons land kennen, worden bij de iepziekte niet toegepast. Niet alle iepen worden preventief in een besmet gebied geruimd. Maar in elke zieke boom gaat zo snel mogelijk de zaag en het hout wordt afgevoerd naar composteringsbedrijven. Daarmee wordt voorkomen dat de aangetaste boom een broednest wordt voor verdere verspreiding van de ziekte.

Om de uitval nog verder omlaag te krijgen, hebben beheerders van iepen zich op provinciaal niveau verenigd in stichtingen, of hebben convenanten afgesloten.

Het meest recent werd de Stichting Iepenwacht Fryslân opgericht, geïnitieerd door BTL Bomendienst. Op 15 juli van dit jaar zetten 22 gemeenten en vier terreinbeheerders hun handtekening onder het Convenant Duurzaam Iepenbeheer.

In de provincie Groningen kwam een maand eerder een vergelijkbare constructie van de grond. Noord-Holland volgde op de voet.

Amsterdam is door boomkwekers uitgeroepen tot Europese iepenhoofdstad. Wethouder Hester Maij onthulde de Restista iep 'New Horizon' door knellende folie los te snijden.

De iep staat tegenover het Sloterdijkstation in een gebied dat de komende jaren verder sterk verdicht zal worden. De boom staat op een strategische plek; 50m³ opgespoten zand is verwijderd en vervangen door een optimaal groeimedium. Bij de iep staat een bord met daarop 'Toekomstboom'. Het planten is specifiek naar de zomer verplaatst om te laten zien dat bomen opgekweekt in een speciale container (springring) heel goed in deze periode kunnen worden geplant.

Zuid-Holland kent vanaf 2001 de Stichting Iepenwacht Zuid-Holland en de constructie van samenwerkende gemeenten en andere terreinbeheerders. In deze provincie kampt men nog met gebiedsafhankelijke knelpunten. Zo hebben de gemeenten op de Zuid-Hollandse eilanden zich (nog) niet aangesloten.

Hopelijk volgt de meest zuidelijke kustprovincie Zeeland ook zeer binnenkort met een goede aanpak, nu de initiatieven in andere provincies hun vruchten afwerpen.

Met het op de markt komen van de vijf hoogresistente Resista-iepen kan er verder gewerkt worden aan de opbouw van het iepenbestand. Met deze vijf komt het totaal aan hoogresistente soorten variëteiten op tien. Daarnaast is de verwachting dat vanuit het Wageningse onderzoek binnenkort nog enkele variëteiten aan de lijst kunnen worden toegevoegd. Dat moet de burger (-vertegenwoordigers) toch moed geven.

Aanspreekpunten bestrijding iepziekte

Het melden van iepziekte of informatie erover:

- Stichting Iepenwacht Groningen, 055-5999444
- Stichting Iepenwacht Fryslân, 055-5999444
- Stichting Iepenwacht Zuid-Holland, 0184-698989
- Infopunt iepziekte Noord-Holland, 0800-6586734 (provinciale website: www.noord-holland.nl)

De spar

Leo Goudzwaard
&
Florentine van Eeghen

Het geslacht *Picea*, oftewel de spar, is een van de meest decoratieve familieleden van de Coniferae, de kegeldragers. Net als alle naaldbomen is de spar opgewassen tegen barre en koude omstandigheden, maar hij doet het minder goed op uitgedroogde of heel arme gronden. In Europa geniet het geslacht algemene bekendheid als 'kerstboom' - zulks ondanks de veel gezongen verzen van het kerstlied 'O, denneboom!'

Sparren tellen een veertigtal soorten die verspreid voorkomen over het hele Noordelijk Halfrond. Ongeveer de helft is inheems in China. De glanzend groene naalden van sparren zijn heel dik en kunnen de verdamping sterk beperken. Toch blijkt de waterbehoefte van de spar groter te zijn dan die van de den. Sparren zijn eenhuizig, wat bij een boom betekent dat de mannelijke en vrouwelijke bloeiwijzen op verschillende takken staan. De kegels vertonen een variatie aan kleuren: de vrouwelijke zijn purper, de mannelijke geel of rood. Beide staan eerst omhoog en gaan pas hangen als ze rijp zijn. In de jeugd verliezen ze hun naalden niet, alleen naalden van twaalf jaar en ouder worden tijdens het groeiseizoen geruid. In hun natuurlijke groeigebieden worden de bomen tot veertig of vijftig meter hoog en zeer dik. Over het algemeen kunnen zij tweehonderd jaar oud worden, hoewel er soms meldingen zijn van spar-

foto: archief Bomensichting

foto: archief Bomensichting

ren die vijf- tot achthonderd jaar oud zijn. Een *Picea engelmannii* in de VS spant de kroon met een bewezen leeftijd van 921 jaar.

In Nederland

In Nederland gedijen sparren goed als jonge boom, maar ze worden zelden oud; het gevaar van parasitaire schimmels ligt op de loer. Schimmels die wortel- en stamrot veroorzaken zorgen ervoor dat sparren meestal niet ouder worden dan zestig jaar. De oudste en hoogste exemplaren groeien in Nederland op de Noord-Veluwe en in Drenthe, meestal in beschutte, bosrijke gebieden met een koel en vochtig microklimaat.

De eerste spar in Nederland was de fijnspar (*Picea abies*), onze traditionele kerstboom. Deze werd pas relatief laat in Nederland geïntroduceerd, vanaf 1780, toen er bossen van werden aangeplant voor productie van timmerhout. We vinden sparren nu nog voornamelijk terug in bossen op de voedselarme zandgronden van de Veluwe, Noord-Brabant, Drenthe en de Utrechtse Heuvelrug. Meestal groeien zij op redelijk vochthoudende bodems en soms op laaggelegen gronden waar grondwater bereikbaar is voor hun wortels. Ook op natte, venige bodems kunnen fijnsparren goed groeien, bijvoorbeeld in de Hoge Venen in België. Dit natuurgebied heeft een dunne doorwortelbare venige bovenlaag die in het groeiseizoen droogvalt en is daarmee voor de fijnspar een goed groeigebied.

Mooie fijnsparren vinden we in Paleispark Het Loo in Apeldoorn, waar sommige bomen meer dan honderd jaar oud zijn en meer dan dertig meter hoog.

De sitkaspar uit West-Canada is gebonden aan koele en regenachtige streken. In zijn natuurlijk groeigebied, waar stamhoogtes van 50-70 meter kunnen worden bereikt, is dit de belangrijkste houtproducent. Dit heeft bosbouwers geïnspireerd de sitkaspar ook in Europa aan te planten. In het regenrijke West-Engeland zijn veel houtproductiebossen met succes op venige bodems aangeplant, meestal voor productie van timmerhout. In Nederland zijn ze in de jaren dertig en vijftig veel aangeplant in de duingebieden en op de Veluwe als alternatief voor de fijnspar. De sitkaspar bleek echter geen goed groeiende boom voor Nederlandse omstandigheden. Er zijn nog wel verspreide sitkasparren in groepjes of in kleine opstanden te vinden, als restanten van vroeger aangeplante productiebosjes. Vanwege hun zeer scherpe naalden zijn ze niet erg geliefd als boom voor de tuin.

In openbare beplantingen plant men liever geen sparren, omdat men wil profiteren van het schaarse licht in de winter. Dit geldt zeker in een stedelijke omgeving, waar hoge gebouwen ook al veel zonlicht wegnemen. Bladverliezende bomen vervullen veel beter de lichtregulerende functie van schaduw in de zomer en licht in de winter. Als lage, jonge bomen doen sparren echter uitstekend dienst, meestal als onderdeel van groenblijvende beplantingen, gemengd met andere coniferen. Strooizout is funest, want de wortels van sparren blijken daar zeer gevoelig voor.

Een uitgebreid sortiment sparren kunt u bewonderen in Pinetum Schovenhorst in Putten op de Veluwe, Pinetum Ter Borgh in Anloo, het Von Gimborn

foto: Leo Goudwaard

foto: archief Bomenstichting

Linkerbladzijde:
Boom en kegels van
fijnspar (*Picea
abies*).

Op deze bladzijde:
links: smalle,
zuilvormige
groeiwijze van de
Servische spar
(*Picea omorika*).

Rechts:
De herkomst van
de blauwe spar
(*Picea pungens*) is
Noord-Amerika.
Deze grijsgroene
variant 'Pungens' is
een Nederlands
kweekproduct.
Beide soorten zijn
geschikt voor niet
al te kleine tuinen.

Pinetum in Doorn en Pinetum Blijdenstein in Hilversum. Het bekendste gebied in Europa voor fijnsparren is het Nationaal Park Beierse Woud op de grens van Duitsland en Tsjechië, waar de oudste fijnsparren 470 jaar oud zijn.

In de tuin

Sparren hebben een slechte naam dankzij de zieltogende exemplaren die het als afgedankte kerstboom ook nog even in de tuin mogen proberen. Een goed gekozen, goed verzorgde spar kan echter wel degelijk een waardevolle tuinboom zijn. Hun glanzend donkergroene of grijzige uiterlijk, sierlijk afhangende takken en kleurige kegels maken ze een aanwinst. Struikvormen,

zoals de kegelvormige *Picea glauca* 'Conica' worden vooral in de rotstuin toegepast. Van de bomen zijn er een zestal die in Nederland worden aanbevolen voor gebruik in de tuin. Dit zijn de fijnspar (*Picea abies*), de Servische spar (*Picea omorika*), de sitkaspar (*Picea sitchensis*), de blauwspar (*Picea pungens*), de Kaukasische spar (*Picea orientalis*) en de treurspar (*Picea breweriana*).

De fijnspar - onze kerstboom - kweekt men al eeuwenlang en er zijn veel verschillende selecties van gemaakt. Zo is de cultivar 'Columnaris' met zijn zuilvormige habitus en korte zijtakken een gewild groenblijvend element in tuinen met een vochthoudende bodem. Maar eigenlijk is de Servische spar meer geschikt voor Nederland dan de fijnspar. Deze soort is geliefd vanwege het slanke silhouet van de boom en de grijze takken die net iets omhoog wippen aan de uiteinden. Van nature komt deze spar voor in het westelijk Balkangebied, waar hij drogere zandgronden verdraagt en ook kalk. De boom is pas in 1877 ontdekt en pas rond 1900 voor het eerst in Nederland geïntroduceerd. Een treurvorm 'Pendula' maakt dezelfde grijzige indruk. De Kaukasische spar komt uit de Turkse randgebirgen en de Kaukasus. Deze lijkt nog het meest op de fijnspar, maar de naalden zijn veel korter en zeer glanzend donkergroen. Ook de kegels zijn veel kleiner. Deze soort verdraagt zeer arme en ook droge grond. Mooie grote bomen zijn te bewonderen in Pinetum Schovenhorst. Dit is voor Nederlandse tuinen en par-

De treurspar (*Picea breweriana*) is een sierlijke boom voor grotere tuinen (links).

De kegelvormige *Picea glauca* 'Conica' wordt vooral in de rotstuin toegepast, maar kan uiteraard ook als opvallend boompje in de beplanting worden gebruikt.

Spar of den?

Sparren en dennen worden vaak door elkaar gehaald. Een spar is herkenbaar aan de alleenstaande en scherp gepunte naalden, die een vierkante doorsnede hebben en vergroeid zijn met de twijg. Als je wat naalden van een twijg trekt, gaat er een stukje van de schors mee. Andere naaldbomen, zoals de den, hebben alleenstaande, platte naalden zonder scherpe punten en deze staan meestal in bundels aan de takken.

Bij dennen bestaan de bundels, afhankelijk van de soort, uit 2 tot 7 naalden. Onze gewone den, *Pinus sylvestris*, heeft 2 naalden in een bundeltje aan de twijg.

foto: archief Bomensichting

foto: archief Bomensichting

ken een veel betere boom dan de bekendere fijnspar omdat hij beter droogte verdraagt.

De blauwspar groeit van nature in de Rocky Mountains. De zilverblauwe 'Koster' en eerder grijsblauwe 'Hoopsi' zijn twee Nederlandse cultivars, fraaie, doch stijve blikvangers voor een grote tuin.

Tot slot mag de treurspar niet ontbreken. Jammer genoeg is dit een boom die men in Nederland weinig ziet. Het dichte, glanzend groene silhouet van de sierlijk afhangende takken geeft een dramatisch effect. Dit is ook een aan te raden blikvanger voor een gemeentelijk plantsoen - mits er geen strooizout in de buurt komt.

Zeer gevarieerde gebruikswaarde

Sparren zijn internationaal van groot economisch belang. Ze leveren vurenhout, een houtsoort die uitstekend geschikt is voor constructies, binnenbetimmeringen en vezelhout. Het is echter ongeschikt voor meubels of voor buitengebruik omdat het weinig duurzaam is. Vurenhout is zeer snel gegroeid hout, dat daardoor licht is en zelfs werd gebruikt in de vliegtuigbouw.

Een speciaal gebruik van vurenhout is de toepassing voor klankkasten voor muziekinstrumenten, vooral violen, bassen en cello's. De muziekinstrumenten van vioolbouwer Antonius Stradivarius zijn beroemd door het grote vakmanschap, maar ook door de toepassing van zeer langzaam gegroeid vurenhout. Dr. Henri Grissino-Mayer van de Universiteit van of Arizona heeft veel onderzoek gedaan naar jaarringen en hij ontdekte, toen hij het hout van vioolkasten onderzocht, dat het door Stradivarius gebruikte vurenhout tijdens de Kleine IJstijd is gegroeid (d.w.z. tussen 1645 en 1715). In die tijd van lage temperaturen en lange winters groeide het hout extreem langzaam met als gevolg een dichte structuur van het hout. Dit zorgde mede voor de uitstekende klankkwaliteit van de instrumenten.

Vlak onder de strooisellaag in sparrenbossen bevinden zich lange, zeer soepele en zeer sterke wortels. Deze sparrenwortels zijn geschikt voor het vervaardigen van touw; in Noord-Amerika was het van oudsher een gebruik om met deze sparrenwortels visuiken en manden bijeen te binden.

De altijdgroene gedaante van de spar staat voor vele vormen van symboliek en is bekend in de mythologie. In de mythologie staat de spar bekend als geboorteboom. De sparappel is een teken van vruchtbaarheid. Bij de Grieken was de fijnspar gewijd aan Artemis, de godin van de wilde dieren en de jacht. Sommige Siberische volken vereren de fijnspar als heilige boom; vanwege zijn altijdgroene uiterlijk en zijn lange levensduur daar (tot 700 jaar) staat hij symbool voor het eeuwige leven. Bij ons is hij nu vooral bekend als kerstboom, waarbij de boom met lichtjes in de donkere dagen van het jaar ons de terugkeer van het licht belooft. Als kerstboom moet de spar nu steeds meer concurreren met de nauw verwante zilverspar (genus *Abies*).

Het woord spar

Spar komt in het Middelnederlands al voor (13e eeuw) maar dan in de betekenis van 'lange dunne paal'. Staken en dakspanten maakte men mogelijk van sparrenhout en later - vanaf begin 18e eeuw - ging het woord ook over op het boomgeslacht zelf.

De vroeger bekende kruideniersreclame 'Kopen bij de Spar is sparen bij de koop' is mooi gevonden maar introduceert een onjuiste taalkundige verwantschap. 'Sparen' is afgeleid van het Oudkerkslavische woord 'sporu' voor overvloedig (13e eeuw) en heeft niets met bomen van doen.

In de ons omringende talen heeft men heel verschillende woorden voor (fijn)spar, woorden die soms ook op verwarring met zilverspar en zelfs met den duiden.

Duits: Fichte, Tanne; Engels: spruce-fir; Frans: épicéa (vergelijk *Picea*); Spaans: abeto (vergelijk *Abies*!); Zweeds: gran. Wij maken het ook niet duidelijker door als kerstlied 'O denneboom' te zingen bij de kerstspar ...

AdV

Wat wordt het dit jaar: een plastic boom of een echte?

Tegenwoordig worden allerlei soorten sparren aangeboden. Links de Servische spar (*Picea omorika*) en rechts de fijnspar (*Picea abies*). Ook de zilverspar (*Abies nordmanniana*) is als 'kerstboom' verkrijgbaar.

foto's: Frank Moens

DE JUISTE ZORG VOOR BOMEN

**VAN JAARVELD / VAN SCHERPENZEEL
BOOMTOTAALZORG**

Overeind 42, 3998 JB SCHALKWIJK
Telefoon: (030) 601 18 80
Fax: (030) 601 23 66
www.boomtotaalzorg.nl

→ Overheid → Bedrijven → Instellingen → Particulieren

VAN HELVOIRT
GROENPROJECTEN BV

www.vanhelvoirtgroenprojecten.nl

- aanleg
- onderhoud
- boomverzorging ▶
- grondwerken
- bestratingen
- daktuinen
- verplanten
- snoeien
- rooien
- standplaatsverbetering ▶
- onderzoeken
- gronduitwisseling
- bomenzand
- BIM

Oisterwijksebaan 8A - 5056 RD Berkel-Enschot - Telefoon (013) 540 82 00
Fax (013) 540 82 01 - www.vanhelvoirtgroenprojecten.nl

Bomenkennis

Boomsoorten-cursussen

- op elk gewenst niveau
- winterherkenning en zomerherkenning

Inventarisaties en Advisering soortenkeus

Bomenkennis-Cursussen www.bomenkennis.nl

Leo Goudzwaard 06-11095105 info@bomenkennis.nl

Duistereweg 18 3911 AK Rhenen tel 0317-612482

DE DROOM VAN ELKE BOOM

IMPULSHAMER

BELU-systeem

BOOMBEMESTING

ANTIWORTELFOLIE

ITS LEVERT

BOOMONDERZOEKSAPPARATUUR

- Impulshamer
- Resistograaf
- Fractometer
- Aanwasboor
- Penetrograaf
- Zuurstofmeter

STANDPLAATSINRICHTING

- BELUchtungssystemen ®
- VENTilatiesystemen ®
- Aïreal tube ®
- WALU roosters
- Kroonverankering

STANDPLAATSVERBETERING

- Hokan
- Algihum
- Dendrovorm ®
- Dendromix ®

ANTIWORTELFOLIE DENDRO R.B. (

- als wortel scherm bij:
- Verhardingen
- Kabel- en leidingsystemen

Bezoek ook onze website: www.poelbosbouw.nl

ITS - International Tree Service bv
Amersfoortseweg 205
3888 NM Nieuw Milligen
(Apeldoorn)

Telefoon: 0577-456561
Fax: 0577-456532
GSM: 06-53491303
E-mail: its@poelbosbouw.nl

Bomenwacht Nederland

BOMEN IN BEELD

Bomenwacht Nederland is een onafhankelijk adviesbureau dat uiteenlopende boomtechnische projecten uitvoert. Veelal in opdracht van (semi-) overheidsinstellingen, bedrijfsleven of particulieren. Flexibiliteit, kundigheid en kwaliteit staan centraal. Bij Bomenwacht Nederland bent u verzekerd van een objectief advies.

Voor meer specifieke informatie, aanvragen van de bedrijfsbrochure of een afspraak kunt u geheel vrijblijvend contact met ons opnemen.

Wij zijn u graag van dienst.

Bomenwacht Nederland B.V.
Nieuwe Tiendweg 18
Postbus 157
2920 AD Krimpen a/d IJssel

T (0180) 59 05 72
F (0180) 59 04 12
E info@bwnl.nl
I www.bwnl.nl

UW BOMEN

- Boomtechnisch onderzoek en advies
- Nazorg bij te (ver)planten bomen
- Inventarisatie boombestanden
- Boomwaardebepaling en -taxaties
- Beheerplanning
- Projectbegeleiding

ONZE ZORG

- Onafhankelijk adviesbureau
- Flexibele houding
- Oplossingsgerichte adviseurs
- Objectief advies
- Kwaliteitsrapporten
- Snel ter plaatse

Laat bomen spreken

Een boom spreekt meer tot de verbeelding als je weet hoe hij heet en als je eigenschappen van hem kent.

Vestig de aandacht op bijzondere bomen langs een wandelroute of fietstocht, of voorzie de monumentale bomen in een park, of dat prachtexemplaar in uw voortuin van naam.

Met de bomenbordjes van de Bomenstichting komen bomen tot leven. De kleurrijke, informatieve serie bordjes is herzien, uitgebreid en opnieuw vormgegeven. Bovendien is het eenvoudig geworden de borden op specifieke wensen aan te passen, zoals een beeldmerk toevoegen of een speciale tekst ter gelegenheid van een bijzondere gebeurtenis.

Het overzicht van de 90 titels is te vinden op de website of wordt op verzoek toegezonden. Er zijn ook speciale houten palen leverbaar.

Oudegracht 201 bis, 3511 NG Utrecht
030-2303510, fax 030-2310331
info@bomenstichting.nl / www.bomenstichting.nl

Arbori-Arnhem Boomverzorging & Advisering

Vredesteinestraat 4

6665 LG Driel

tel : 026-47 22 718 GSM: 06 - 53 75 26 65

fax : 026-47 23 823

E-mail: arbori-arnhem@hetnet.nl

www.arbori-arnhem.nl

- boomverzorging
- beheerplanning
- inventarisatie
- onderzoek en advies
- taxaties

Bomenbeleid, een goed initiatief !

Bomen vormen het meest duurzame element voor de openbare buitenruimte. Het vastleggen van bomenbeleid is van groot belang in relatie tot de ontwikkelingen in de openbare ruimte.

Todo maakt plannen voor het behoud en ontwikkelen van de bomenstructuur. Het belang voor de lange termijn wordt zeker gesteld.

Kennis en ervaring:

- Functies van de openbare ruimte
- Voorwaarden en knelpunten bij beheer groen
- Behoud van groen en bomen
- Procedures en projectorganisatie tbv overheid

Wat kunnen wij voor u betekenen:

- Opstellen bomenplan
- Opstellen groenplan, waardebeoordeling
- Ontwerp en inrichtingsplan buitenruimte
- Projectleiding bij plannen buitenruimte

Todo werkt bij voorkeur in nauwe samenwerking met de opdrachtgever en andere betrokkenen. Wij bieden u kennis en ondersteuning in vraaggericht werken en leveren maatwerk op basis van onze ruime vakkennis en ervaring. Wij zijn in staat om kort en bondig te rapporteren en illustratieve ontwerpplannen te presenteren.

Postbus 103, 4100 AC Culemborg, telefoon (0345) 51 09 10, mail@todo-culemborg.nl, www.todo-culemborg.nl

Copijn Utrecht

Realisatie en Boomspecialisten

Gageldijk 4f
Postbus 9177
3506 GD Utrecht
Tel: 030-2644333
Fax: 030-2612140
E-mail: info@copijn.nl

boomverzorging • boomverplanting • boomtechnisch onderzoek en advies • boombeheer • tuinaanleg- en onderhoud • binnenbeplanting

Uw specialist voor de bomen

Goede boomideeën, maar geen prijs

De tweejaarlijkse prijs voor het Beste Boomidee is dit jaar door de jury niet toegekend. De jury was van mening dat er te weinig inzendingen waren, die bovendien ook onvoldoende aan het karakter van de prijsvraag beantwoordden.

Toch bevonden zich wel enkele goede ideeën bij de inzendingen, die we u niet willen onthouden. Ze zouden wellicht aardige aanknopingspunten voor anderen kunnen bieden. Hieronder een impressie van vier inzendingen.

GEMEENTE DEN HAAG (vier ideeën).

1) Samenwerking van vier gemeenten in een plan 'Red de kastanje voor Nederland'. 2) Reddingsactie voor bomen op de Lange Vijverberg (zuurstofinjectie). 3) Speciale nieuwsbrief op de Haagse bomenwebsite. 4) Vijf beheersplannen voor specifieke boomgroepen.

GEMEENTE VENRAIJ. De in de jaren '50 aangelegde kastanjelaan langs de Julianasingel wordt door vervanging van

de riolering bedreigd. Men heeft een zogenaamde aquasepkolk ontwikkeld waar het vuile rioolwater gescheiden wordt van het regenwater. Het eerste komt in het nieuwe hoofdriool terecht en wordt afgevoerd, terwijl het tweede via het oude riool ten goede komt aan de kastanjabomen.

Bomen kunnen praten!

Als de wind hard waait

Bomen kunnen praten

Je ziet het niet maar je hoort het wel

Bomen kunnen praten

Hoor maar Woesch Woesch zegt de boom

Hoor je wel

Bomen kunnen praten

Robin Verhijden

winnend gedicht gemeente Heel

GEMEENTE HEEL. In het kader van een wedstrijd hebben kinderen van de basisscholen uit de groepen 3 t/m 8 boomgedichten gemaakt. Op de nationale

boomfeestdag is het winnende gedicht (van Robin Verhijden, 10 jaar) bekendgemaakt. Dit gedicht is op een plaquette gegraveerd en op een grote Maaskei bevestigd. Deze kei is vervolgens bij een monumentale boom in het centrum van het dorp geplaatst.

GEMEENTE BREDA.

Het idee behelst een betere voorlichting rond de Bomenverordening. Aanvragen voor een kapvergunning worden beter en sneller verwerkt. In 2004 werden 827 aanvragen verwerkt en werd in 1503 gevallen een herplantplicht opgelegd. Na het opvolgen hiervan (of beter: na het herplanten?) kreeg men het boekje 'Bomen in beeld' cadeau. In de hal van het gemeentehuis is op een boomvormige herplantthermometer te zien hoeveel bomen zijn teruggeplant.

Aart de Veer

... opsporen van boomziekten staken ...

Op de stelling in het herfstnummer "we moeten het opsporen van boomziekten staken en er gerust op zijn hoe de natuur de problemen oplost", ontvingen we enkele reacties.

- Eric Goewie vindt dat het opsporen van oorzaken en bestrijding van boomziekten ons kennis levert om de levensduur te verlengen. Kennis leidt tot een selectie van bomen die van nature immuun zijn tegen ziekten. Deze lezer twijfelt of de natuur zichzelf in stand kan houden.
- De stelling spreekt Frits Hollander wel aan. Hij wijst op iepen die resistent zijn tegen de iepziekte, als voorbeeld dat de natuur zelf een oplossing zoekt.
- Rolf van Hulten daarentegen vindt dat zolang bomen deel uitmaken van een cultuurlandschap, het zinvol is om boomziekten op te sporen en te bestrijden.

DE STELLING

Teleurstellingen bij de boomsoortkeuze zijn te voorkomen door de boom die je zou willen planten een seizoen lang goed te observeren in andermans tuin.

Er worden zoveel bomen geplant, die de tuinbezitter teleurstellen, die te groot, te breed of helemaal niet groeien, dat kan goedkoop worden verholpen.

Kijk steeds goed naar zo'n boom in de winter, bij het uitlopen en bloeien, in de zomer, in de herfst.

Vind je hem mooi, niet te groot, niet te breed, pluist hij niet, vind je hem altijd goed, koop er dan zo een.

Wilt u reageren op deze stelling? Stuur uw reactie naar de Bomenstichting, Oudegracht 201 bis, 3511 NG Utrecht, of per e-mail: fmoens@bomenstichting.nl

Nieuws over de kastanjeziekte

De werkgroep Aesculaap, die de bloedingsziekte bij paardenkastanjabomen onderzoekt, is half september met zijn eerste resultaten naar buiten gekomen. Diverse media besteedden toen weer aan-

foto: Nick Gordon

Te hopen valt dat het vellen van dode kastanjes geen algemeen gangbaar straatbeeld gaat worden.

dacht aan dit probleem. NRC Handelsblad kwam met een goed overzicht van de stand van zaken in het katern Wetenschap & Onderwijs van 24 september. Hoewel deze krant positief kopt 'kastanjedoodbacterie is nu bijna ontdekt' laat het resultaat, een advies voor het effectief terugdringen van de ziekte, nog wel even op zich wachten.

Want inderdaad is nu zo goed als aange-toond dat een vertegenwoordiger van de bacteriegroep *Pseudomonas syringae* de ziekte veroorzaakt, maar over de manier waarop deze zich naar nieuwe slachtoffers

verplaatst is nog bijna niets bekend. Dat de mineermot hierin een rol zou spelen wordt door de onderzoekers niet waarschijnlijk geacht. In het algemeen is het bestrijden van bacterieziekten bij bomen een moeizaam verhaal. Bespuiten met antibiotica heeft voor het milieu verstrek-kende, ongewenste, effecten.

De schimmel *Phytophthora*, die eerder als ziekteverwekker voor de bloedingsziekte bij paardenkastanje werd genoemd, is definitief uit beeld verdwenen.

De werkgroep rapporteerde ook over de inventarisatie van de omvang van het probleem. Ook daar geen reden tot opluchting: bijna een derde van alle paardenkastanjabomen in Nederland lijdt aan de bloedingsziekte. Dat is schrikken. Als deze bomen allemaal verdwijnen wacht ons een ingrijpende verandering in het aanzien van vele pleinen en lanen.

Het radioprogramma Vroege Vogels is een foto-actie gestart naar aanleiding van deze dreigende kaalslag: luisteraars worden opgeroepen een foto (met begeleidende tekst) in te sturen van hun paardenkastanje. Na één of twee jaar wordt hen verzocht dit opnieuw te doen. Zo wordt het verdwijnen van de paardenkastanjes min of meer gevolgd, en worden nog mooie herinneringen bewaard.

Meer en actuelere informatie is te vinden op www.kastanjeziekte.wur.nl en op www.vroegevogels.vara.nl. Op onze eigen website www.bomenstichting.nl brengen we uiteraard ook het laatste nieuws over het kastanjeonderzoek, zodra er iets te melden valt...

San van der Molen

Dikke wilg gespaard

MIDDELHARNIS - De dikste wilg van Zuid-Holland, de monumentale boom op het schoolplein in Middelharnis, kan voorlopig blijven staan!

De Bomenstichting tekende bezwaar aan tegen de verleende kapvergunning en dat werd gehonoreerd. De woning stichting Woongoed Flakkee ging daarop in beroep bij de rechtbank in Rotterdam, maar deze rechtbank verklaarde het beroepschrift ongegrond. Helemaal veilig is de boom nog niet, want de woningstichting gaat nu in hoger beroep. Dit zal echter nog geruime tijd vergen. Voorlopig is de dreiging dus van de baan, en we blijven natuurlijk op de bres staan voor deze wilg, ook bij de Raad van State.

Boomcriminaliteit

HARDINXVELD-GIESSENDAM - Arie Pieters, contactpersoon in de Hoekse Waard en al jarenlang actief voor het beschermen van bomen, mailde ons het onderstaande bedroevende verhaal.

Het betreft de vergiftiging van een groep van zes fraaie, witte abelen in Hardinxveld-Giessendam. Ooit een rustig dorp onder 'de rook' van Dordrecht, nu regelmatig in het nieuws door 'boomvandalen' en nu dus ook 'boom-criminelen'.

Vorig jaar haalde Hardinxveld-Giessendam al de regionale pers doordat een groepje losgeslagen jongeren in het dorpshart 'voor de lol' (!) negen bomen omzaagde. Dit voorjaar zijn zes volwassen, witte abelen door onbekenden geïnjecteerd met een onkruid-bestrijdingsmiddel en doodgegaan. Opmerkelijk is dat de bomen voor een leegstaand kantoorpand stonden. Voor de eigenaar van dit kantoorpand waren de bomen al langer een doorn in het oog en de projectontwikkelaar (Stout Projecten) had dan ook al eens bij de gemeente aangedrongen om de bomen te kappen, zodat het pand meer in het zicht kwam. De gemeente was echter niet van plan om de kerngezonde abelen te verwijderen, om eventuele toekomstige huurders van het kantoorpand een beter(?) uitzicht te schenken. Uiteraard ligt de dader op het kerkhof. De lokale politie tast in het duister.

Beukenlaan Middachten deels geveld

De discussie over laanverjonging bloeide dit jaar in Bomennieuws weer op. Mede naar aanleiding van de kap van de oude beukenlaan van Middachten. In deze laan werden in november de restanten

van het oudste deel gekapt, omdat de bomen onveilig waren voor passanten. In Rijk & Groen (achterpagina) het relaas over het verloop.

foto: Marjan van Elstrand

Boeiende Dierckx-lezing over bomen en klimaat

Op 18 oktober j.l. hield Frits Mohren de 11e Dierckx-lezing in Utrecht over bomen, bossen en klimaat. Prof. dr. F. Mohren is hoogleraar Bos ecologie en Bosbeheer bij Wageningen Universiteit.

Voor de pauze gaf Mohren op overtuigende wijze een uitleg van het wereldwijd optredende broeikaseffect, dat vooral ontstaat door toename van CO₂ in de atmosfeer. Dit gehalte neemt thans jaarlijks met 1% toe; de 'isolatiedeken' die hierdoor om de aarde ligt houdt de warmte vast. Hierdoor is sinds het begin van de industriële revolutie in de 19e eeuw een temperatuurstijging van 2-5 graden opgetreden. Exacte waarden zijn moeilijk te geven. Tot het eind van deze eeuw wordt door uitzetting van water en toevoer van extra smeltwater ook een zeespiegelstijging van 15-95 cm verwacht. De neerslag zal toenemen met 5-10% en extreme weersituaties (o.a. storm, droogte) zullen vaker optreden.

Om de effecten van deze wereldwijde klimaatverandering te beperken zullen individuele landen zogenaamde reductiedoelstellingen moeten formuleren, waarin ze beloven de uitstoot van CO₂ te beperken

(met 5-10% in 2010 ten opzichte van 1990). Verder moeten ze het UNFCCC ondertekenen: het Intergovernmental Panel on Climate Change van de Verenigde Naties. Dit houdt in dat ze ook concrete maatregelen moeten nemen om de doelstellingen te halen. Bosaanplant kan hierin een bijdrage zijn omdat zo extra CO₂ wordt vastgelegd.

Na de pauze kwamen de effecten van de klimaatverandering op ecosystemen en individuele bomen aan de orde. Een aantal veranderingen is al aantoonbaar, zoals het vroeger uitlopen van bomen. De dierenwereld reageert hierop maar kan zich niet altijd snel genoeg aanpassen, zoals mooi geïllustreerd werd met het voorbeeld van de koolmees die haar eieren eerder zou moeten leggen, wil ze de rupsen op het eikenblad aan de jongen kunnen voeren. Grote en oude bomen zullen zich gemakkelijker aanpassen aan de klimaatverandering dan kleine, jonge bomen. Warmteminnende soorten zullen terrein winnen. De concurrentieverhoudingen tussen soorten zal veranderen. Verwacht wordt een flinke opschuiving van vegeta-

tiezones naar het noorden (en op het zuidelijk halfrond naar het zuiden). Mohren liet voorbeelden zien van een verwachte opschuiving van het optimum voor de beuk in Amerika, en van de Europese boreale zone (vnl. naaldboutbos in Scandinavië en Rusland) die naar het noordoosten gaat. Ook komt de boomgrens hoger te liggen.

Met onderzoek, o.a. door de permanente meetopstelling in Kootwijk, probeert men de veranderingen te volgen. Met behulp van modellen worden de veranderingen voorspeld en kunnen maatregelen worden voorgesteld op het gebied van ruimtelijke planning en water- en nutriëntenvoorziening voor bossen. Mohren hield een pleidooi voor de introductie van nieuwe soorten.

De goed bezochte avond werd besloten met een vragenronde waarbij de toehoorders probeerden de spreker (nog) concretere antwoorden te ontfutselen over de gevolgen voor bomen en bossen. Maar die zijn helaas (nog) niet te geven.

Aart de Veer

Baten van groen

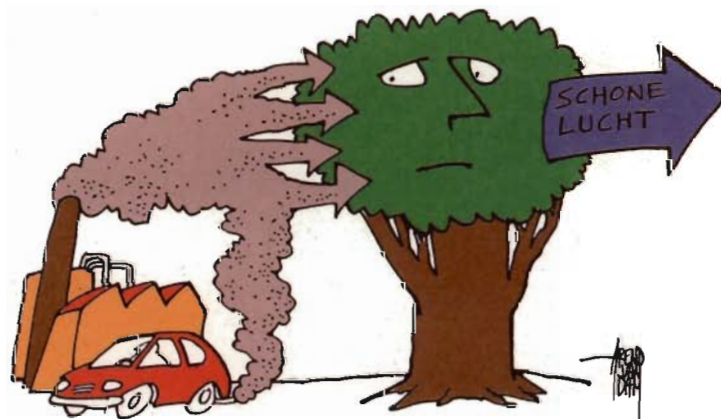
De afgelopen zomer verschenen er verscheidene verontrustende berichten in de media waarin werd beweerd dat groen en bomen rond wegen de mate van luchtverontreiniging vergroten. Fred Tonneijck, deskundige van de Universiteit Wageningen, brengt hierin enige nuancering aan: groen en bomen zijn wel degelijk in staat de luchtkwaliteit te verbeteren, mits op de juiste wijze en plaats toegepast.

Bomen en andere planten nemen fijn stof uit de lucht op, dat is onweerlegbaar vastgesteld. Dat gebeurt zowel in het buitengebied als in de stad, zelfs voor kamerplanten gaat dit op. Bomen spelen hierin met hun grote bladoppervlak een belangrijke rol. Zo is depositie van stof uit de atmosfeer op een bos tot 16 maal groter dan op een lage vegetatie.

Deze positieve bijdrage van groen aan de luchtkwaliteit wordt tot nog toe niet meegenomen in planvorming en ook niet gewaardeerd in sociaal-economische zin.

De berichten over slechtere luchtkwaliteit door bomen langs wegen zijn gebaseerd op onderzoek naar de concentraties CO₂ en fijn stof rond bestaande verkeersknelpunten. Op deze zogenaamde 'hot spots' overschrijden die concentraties de Europese normen. Struiken en bomen dempen de windsnelheid en op deze plekken wordt de vervuilde lucht daardoor niet voldoende met schone lucht gemengd. Daarnaast nemen de bomen en struiken natuurlijk nog steeds het stof op. Het netto effect zijn verhoogde concentraties net achter de groenelementen.

Naast CO₂ en fijn stof speelt ozon een rol. Ozon wordt in de zomermaanden gevormd uit CO₂. Voor de stad Antwerpen is onderzoek met behulp van modellen gedaan naar de verschillen in

ozonconcentraties met en zonder groen in de stad. Daar kwam uit dat de piekconcentraties tijdens perioden met zomersmog 8% lager zijn in een Antwerpen mét groen dan zonder. Ook is onderzocht waar de luchtkwaliteitsbalans van negatief naar positief omslaat: groen op een afstand van 100 tot 150 meter van de 'hot spots' draagt netto alweer positief bij. Met die afstand is de menging van vieze en schone lucht voldoende. Al met al blijft het bepleiten van meer groen voor een betere luchtkwaliteit een goede zaak.

San van der Molen

Kunst over Bomen: Bomen over Kunst

Landschapsbeheer Friesland, 2005

Redactie: Kees Terwisscha van
Scheltinga

Prijs € 22,50

ISBN 90-6224-459-9

Dit bijzondere en mooi uitgegeven boek is de "creatieve afronding van het project Behoud Stellingwerfse Bomen". Het bevat bijdragen van Friese schrijvers, dichters en beeldend kunstenaars en een voorwoord van Helène van der Poel, directeur van de Bomenstichting. Van redacteur Kees Terwisscha van Scheltinga is een uitstekend artikel 'Een boom is geen wegwerpartikel' opgenomen over de betekenis van bomen op het snijvlak van natuur en cultuur.

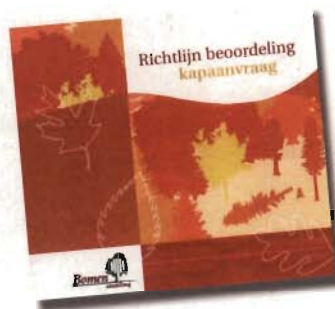
Hoewel de opzet van het boek in de inleiding min of meer wordt uitgelegd, is de verdere indeling niet erg duidelijk. Tussen twee hoofdstukken met afbeeldingen van kunstwerken - zonder vermelding van de gebruikte technieken - staat een reeks gedichten, merendeels in

het Fries (terwijl de artikelen in het Nederlands zijn). Het boek wordt besloten met een (nog te volgen?) kunstroute langs solitaire bomen vanuit Oldeberkoop.

Er zijn twee inhoudsopgaven, een chaotische algemene voorin en een van de gedichten, zonder paginanummers -

hetgeen mijn indruk bevestigt dat aan de goede bedoelingen van het boek wat afbreuk wordt gedaan door een overmaat aan diversiteit en vormgeving.

Aart de Veer

Richtlijn beoordeling kapaanvraag

uitg.: Bomenstichting, 2005

Prijs € 12,-; donateurs € 10,-

Het beoordelen van een kapaanvraag is geen routineklus. De gemeente dient immers alle belangen en feiten zorgvuldig tegen elkaar af te wegen. In de praktijk blijkt de behandelend ambtenaar nauwelijks richtlijnen te hebben voor het beoordelen van kapaanvragen. Het gemeentelijk groen- of bomenbeleid biedt onvoldoende aanknopingspunten, omdat het vaak beleid op hoofdlijnen is.

De 'Richtlijn beoordeling kapaanvraag' geeft praktische handvatten bij de afweging. Het laat stapsgewijs zien hoe een individuele kapaanvraag beoordeeld kan worden. Op basis hiervan kan de gemeente een goed gemotiveerd besluit nemen. Daarnaast geeft de Richtlijn suggesties voor een structureel kapvergunningenbeleid. De gemeente hoeft met vastgelegd beleid nooit meer ad hoc beslissingen te nemen.

Edwin Koot

Aart de Veer benoemd tot ere-adviseur

Voorafgaand aan de Dierckx-lezing op 18 oktober werd Aart de Veer door de voorzitter van de Bomenstichting Herman Schotanus benoemd tot ere-adviseur. De titel kreeg Aart vanwege zijn grote verdienste in de afgelopen twintig jaar voor de Bomenstichting en het tijdschrift Bomennieuws in het bij-

zonder. Sinds de herfst van 1986 maakt hij deel uit van de redactie, bekleedde enkele jaren de voorzittersfunctie en schreef tientallen artikelen, vaak over kunst in relatie tot bomen en boekrecensies. Hij stelt bovendien de jaarlijkse puzzel in het winternummer samen. Ook in dit nummer kunt u daarover uw hoofd buigen: een boom-sudoku.

Het ere-adviseurschap wordt toegekend aan personen die zich bijzonder hebben ingespannen voor de Bomenstichting.

Aart de Veer (l) krijgt de speld behorend bij het ere-adviseurschap van voorzitter Herman Schotanus.

foto: Frank Moens

Dank aan Leo Goudzwaard

In het middenkatern kunt u het artikel over de spar lezen. Dit is de laatste van de serie boomsoortbesprekingen in deze opzet. Daarmee komt een eind aan de inzet van Leo Goudzwaard, die na een paar edities aanhaakte om het dendrologische aspect van de soorten te belichten. De redactie dankt hem hartelijk voor zijn inspanningen.

Met ingang van het lentenummer volgend jaar vinden er de nodige wijzigingen plaats in de rubrieken en de opmaak van het tijdschrift en zullen bomen en boomsoorten ook op een andere manier aan bod komen.

Recht op groen

Soms stuit je op een publicatie die je zo uit het hart is gegrepen, dat je er helemaal enthousiast van wordt. Dat overkwam mij bij het lezen van Recht op Groen, een advies van de Raad voor het Landelijk Gebied over de groene kwaliteit van de openbare ruimte.

In Recht op Groen wordt het maatschappelijk rendement van groen nog een keer op een rij gezet. De groene kwaliteit van de openbare ruimte is wezenlijk voor de leefbaarheid, de gezondheid, de economie en de natuur. Helaas moet ook de Raad constateren dat de groene kwaliteit in de verstedelijkende omgeving nu al tekortschiet en dat dit in de toekomst erger zal worden. Binnen de stad gaat de groei van de bebouwing sneller dan die van groen. De groene kwaliteit is echter een essentieel onderdeel van de openbare ruimte en daarom poneert de Raad voor het Landelijk Gebied voor iedere burger het 'recht op groen'.

De Raad constateert dat het belang van de groene kwaliteit in de openbare ruimte al sinds lange tijd breed wordt onderschreven, maar dat er in de dagelijkse

praktijk weinig tot niets tot stand komt. De instrumenten voor groene kwaliteit zijn wel aanwezig, maar de motor om het proces op gang te brengen en te houden, ontbreekt. In de Nota Ruimte treedt de rijksoverheid terug voor het onderdeel groen. Het Rijk legt de verantwoordelijkheid bij provincies en gemeenten. Tegelijk stimuleert het Rijk gemeenten sterk op het gebied van woningbouw, infrastructuur en economische ontwikkeling.

Minder groene openbare ruimte leidt voor andere beleidssectoren tot vergroting van de uitgaven: een slechtere gezondheid van de stedelijke bevolking leidt tot hogere kosten in de gezondheidszorg. Besparingen op het groen nú leiden tot hogere uitgaven in de toekomst.

Gelukkig worden in Recht op Groen ook goede voorbeelden uit de praktijk besproken. Initiatieven waarbij bestaande instrumenten worden toegepast om een goede balans groen-rood te realiseren. De crux zit in de wil om de groene kwaliteit te realiseren. Een belangrijk struikelblok op gemeentelijk niveau is de verkokering,

die een integrale visie op groen in de weg staat. Gemeenten zouden in een veel breder perspectief naar groen moeten kijken. Er moeten combinaties worden gemaakt tussen groen en gezondheid, groen en spelen, groen en vestigingsklimaat voor bedrijven, groen en luchtkwaliteit etc. Pas dan gaan we groen als een investering zien in plaats van een kostenpost.

De Bomenstichting is benieuwd naar ontwikkelingen bij gemeenten op dit gebied. Zijn er bij u voorbeelden bekend van gemeenten die al vanuit deze integrale visie hun groenbeleid ontwikkelen en tot verrassende resultaten komen? We nemen er graag kennis van om juist ook deze goede voorbeelden onder de aandacht te brengen.

Meer informatie over Recht op Groen vindt u op www.rlg.nl. Hier kunt u de publicatie downloaden of bestellen.

Helène van der Poel
Helène van der Poel, directeur

colofon

30e jaargang, nummer 4, winter 2005
ISSN 0166-784 X

Verschijnt 4 x per jaar, oplage: 4750 stuks

Redactie:

Florentine van Eeghen,
Marjan van Elsland, Douwe van der Heij,
Maartje Nelemans, Erik Platje

Eindredactie:

Aart de Veer

Hoofdreductie, vormgeving en advertenties:
Frank Moens (fmoens@bomenstichting.nl)

Redactieadres:

Bomenstichting,
Oudegracht 201 bis, 3511 NG Utrecht
tel (030) 230 35 10 (van 9.00-13.00 uur),
fax (030) 231 03 31
www.bomenstichting.nl
postbank 2108755

Druk:

Van den Berg's Drukkerij - Maarn
Gedrukt op Reviva offset 100 grams.

Overname van artikelen en berichten na overleg met de redactie.

Donateur wordt u voor minimaal
€ 20,- per jaar;

Bestuur van de Bomenstichting:

ir. H.R.F. Schoranus (voorzitter)
ir. J.W.M. Langeveld (secretaris)
drs. E.K.C. Esseling (penningmeester)
ing. T.H. Bakker
C.J.M. Denneman
ir. G.J.P. Jansen
mw drs. R. Peters

Beschermvrouwe:

Hare Majesteit de Koningin

BOOM-SUDOKU

De Sudoku-puzzels zijn in korte tijd razend populair geworden. Wij bieden u een boom-sudoku aan waarbij u in plaats van cijfers, letters moet invullen.

Vul de letters E - G - I - K - L - R - S - T

- W in op elke regel, in elke kolom en in elk vierkant van 3x3 vakjes. Elke letter mag horizontaal, verticaal en per vierkant maar eenmaal voorkomen. Letters die al in het diagram staan, blijven op hun plek.

Op een van de regels of in een van de kolommen verschijnt een zelden geziene winterboom. Zond de naam van deze boom in en geef aan waar hij in het diagram staat; de hele sudoku zenden mag ook.

Oplossingen, per post of

e-mail, moeten uiterlijk 15 januari 2006 bij de redactie zijn. Onder de inzenders van een goede oplossing worden drie exemplaren van het boekje 'De Man die bomen plantte' verloot.

R	E		W					L
		G	K		L			
I	L						S	W
	G		E					I
		S		I		T	E	
				T		W	R	
G					T			S
K		R	S	W			T	
S		L			K	G		

Rijp & Groen

Bomen
stichting

Loos alarm

Van onze donateur J. Meester kregen we een artikel uit het Dagblad van het Noorden van 7 juni, getiteld: 'Rupsenaanval op Amerikaanse eik in Drenthe'. Hoera, dacht ik: eindelijk een natuurlijk vijand van deze exoot-met-de-prachtige-herfstkleuren, die nu misschien voor vol wordt aangezien. Exoten worden immers geweerd, omdat ze niet in toom worden gehouden door natuurlijke vijanden? Dat zou dan nu opgelost zijn! Maar nee, de geciteerde boswachter van Staatsbosbeheer is somber: "De boom zal ziek worden als het blad telkens wordt opgevreten. Dan is de schade niet te overzien." Gelukkig is hij dus zuinig op zijn Amerikaanse eiken, maar waarom zoveel zorgen? Bomen zitten altijd vol bladetende beestjes en daar gaan ze zelden aan dood. Rupsen verpoppen zich na verloop van tijd en de eik maakt, voor zover nodig, wel weer nieuwe bladeren. Dat doet de Amerikaanse eik net zo goed als zijn inlandse familieleden. Rupsenplagen zijn normaal in het bos en gaan altijd weer voorbij doordat mezen en sluipwespen ze als feestmaal zien. Boswachter verzucht: "Vroeger ging de gifspuit erop, maar dat kan niet meer. De natuur moet het zelf oplossen." De natuur zal dat ongetwijfeld doen en de boswachter zou eens een cursusje moeten volgen ...

Beestjes: bewonderen of bestrijden?

Ook tuinbezitters maken zich vaak zorgen over 'beestjes' in bomen en struiken. De bladeren krijgen gaten, vlekken of gallen of ze raken geskeletteerd, gemineerd, vervormd of verkleurd doordat insecten(larven) erop of erin vreten. Mensen vragen zich af of ze iets moeten doen om de gezondheid en de sierwaarde van de plant te redden. Nee hoor, alleen maar kijken! Ik heb me deze zomer weer kostelijk geamuseerd met een legertje van twintig lichtgroene rupsjes, dat systematisch het ene na het andere blad van een berkentak opat. Als ik te dichtbij kwam was er groot alarm en ging de hele familie doodstil in de houding staan: "wij zijn er niet ..." Geen van de rupsen is zelfs maar aan verpoppen toegekomen, want de mezen traptten niet in die truc en aten ze allemaal op. Die ene berkentak, waaraan alleen de lege bladstelen nog herinneren aan het vraatzuchtige bezoek, loopt volgend jaar wel weer uit. Dit verhaaltje geldt voor de meeste 'schadelijke' bladvreter. Uw boom of struik wordt er misschien even niet mooier op, maar krijgt volgend voorjaar gewoon weer nieuwe, gave bladeren. Die torretjes, cicaden, luizen, want-

sen en ander klein grut zijn vaak erg fascinerend om naar te kijken. Ze horen thuis in de voedselketen en verdienen niet de gifspuit, maar ons respect.

Middachten en andere lanen

Een half jaar geleden sloeg ik op deze plaats alarm over het kappen van een heel oud beukenlaantje bij kasteel Middachten. Ik baseerde mijn stukje op 'horen zeggen' en op een bezoek van enkele jaren geleden. Dom, want je moet zo iets natuurlijk wel even verifiëren. We kregen van verschillende kanten commentaar en zijn gaan kijken met de rentmeester, waar ik het in mijn stukje zo mee oneens was. Het oude klinkerweggetje bleek wel in gebruik te zijn bij fietsers, wandelaars en auto's en bovendien waren twee van de oudste bomen onlangs helaas omgevallen, aangetast door de reuzenzwam. Gevaarlijk dus. (zie foto's op bladzijde 20) De rentmeester had daarom in overleg met alle betrokkenen besloten, het deel van de laan met de oude bomen te verjongen. Een ander deel van de laan, dat in de jaren zestig is vervangen, blijft behouden. De oude reuzen zijn in november geveld.

'Pappen en nathouden' noemt Godewijn van den Bouwhuijsen deze werkwijze (briefschrijver over laanverjonging op blz. 19 in het herfstnummer). Ofwel: risicobomen vellen, ongevaarlijke bomen gewoon laten staan en op grote open plekken vast tussenplanten. Op die manier zijn passanten veilig, wordt de monumentale en ecologische waarde van de oude bomen nog jarenlang benut en blijft het een laan. Weliswaar niet strak in het gelid, maar dat heeft bij ons nooit de prioriteit gehad.

Marijan van Ehlend

